

Subjektivt om alderdom

Elisabeth Tufte Sand

spesialist i klinisk eldrepsykologi og organisasjonspsykologi, og arbeider ved

Seniorklinikken, Asker

seniorklinikken@gmail.com

Forfatteren viser oss hvordan alderdommen framstilles i samtidslitteraturen, men hvor ble det av den litterære gode alderdommen?

 Åpen tilgang

Aasta Marie Bjorvand Bjørkøy

SAMTIDSLITTERÆRE ALDERDOMMER

UNIVERSITETSFORLAGET

BOK Samtidslitterære alderdommer. **FORFATTER** Aasta Marie Bjorvand Bjørkøy **ÅR** 2020 **FORLAG** Universitetsforlaget
SIDER 234

Boka *Samtidslitterære alderdommer* av Aasta Marie Bjorvand Bjørkøy innledes med å vise til at i 2018 lanserte den norske regjering kvalitetsreformen «Leve hele livet». Forfatteren problematiserer umiddelbart hvordan livet faktisk kan leves på en god måte helt til veis ende, når alderdommen i seg selv byr på mange prøvelser. Hun argumenterer for at vi trenger kunnskap om hvordan alderdommen oppleves, og at samtidslitteratur er en av veiene inn. Hun beskriver og kommenterer hvordan alderdommen blir fremstilt litterært her til lands, med vekt på muligheter og begrensninger.

Det subjektive

Allerede innledningsvis tydeliggjør forfatteren at det er spennvidden i opplevelsen, det subjektive, hun ønsker å løfte opp. Hun menneskeligjør alderdommen og beskriver kompleksiteten i mulige utfordringer ved å konsentrere seg om verk av 17 forfattere som har skrevet romaner om alderdom. Hun supplerer materialet med seks forfattere som har skrevet noveller om samme tema. Dette er litteratur som i hovedsak har kommet ut her til lands de siste ti årene. Vi presenteres for verk av kjente størrelser som Linn Ullmann, Liv Køltzow, Cecilie Enger, Dag Solstad, Kjell Askildsen og Karl Ove Knausgård, for å nevne noen. Det samtidslitterære stoffet er holdt innenfor en ramme av et bredt og relevant nasjonalt tallmateriale fra Folkehelseinstituttet, Statistisk sentralbyrå og anbefalinger fra nasjonale kompetansesentre. Dessuten trekkes det vekt på faglig kompetanse for øvrig innenfor aldringsfeltet. Boka virker følgelig grundig og gjennomarbeidet.

Den som er på jakt etter enkle løsninger og entydige svar, bør advares

Boka omhandler en rekke problemområder som absolutt er relevante for aldrende mennesker. Den omtaler overgang til pensjonisttilværelsen, aldersdiskriminering, alderdom og sykdom, alderstabuer som seksualitet og vold, sykehjemslivet, aktivitetskravet, demens, tap og sorg, og til slutt død. Med slikt utgangspunkt stilles det åpenbare krav til struktur for at leseren ikke skal bli totalt overveldet av hvor forskjellig verden kan oppleves på så mange livsområder.

Jeg synes at boka virker ryddig, tross alt. Men den som er på jakt etter enkle løsninger og entydige svar, bør advares. Det er nettopp det subjektive, beskrivelsen av alle de forskjellige livene, med alle de ulike problemene og mulighetene, som vektlegges. Som om ikke dette var nok, henvises det også til professor i litteratur Tone Selboe, som sier: «Livet er mer enn vitenskap, og skal vi forstå livet, må vi få det fremstilt i et språk som går lenger enn det rasjonelle» (s. 15).

Romaner er ikke virkelighet

Jeg bet meg merke i at hun påpeker at det er en kvantitativ økning av antall eldre hovedpersoner i bøker, og at eldre fremstilles mer komplekst nå sammenlignet med i tidligere tider. Dessuten påpekes at *den gode* alderdommen er underrepresentert i dagens litteratur. Ja, samfunnets negative holdninger til eldre kan også forplante seg til samtidsforfatterne. Samtidig tenker jeg at en hovedperson i en roman, gammel eller ung, bør ha sitt å slite med. Ellers blir boka kort og kjedelig. Velges en eldre hovedperson, vil en forfatter ha et stort koldtbord av svikt, sykdom og mulige psykososiale problemer

å spille på. Jeg kan se fristelsen, den skrivende gir en gammel hovedperson en røslig porsjon på tallerkenen.

Jeg tenker at samtidslitterære voksenliv også kunne kommet noe skjevt ut. Om sentrale problemområder i dagens Norge skulle speiles gjennom et gitt antall romaner fra det siste tiåret, er jeg redd vi ville sittet igjen med et ganske begredelig bilde av hvordan voksenlivet fortoner seg. En ren skjønnlitterær virkelighetsforståelse fremstår for meg som et tveegget sverd. På den ene siden er det åpenbart at vi gjennom skjønnlitteratur kan leve oss inn i en gitt situasjon, den kan gjøre oss klokere. Samtidig kan den forlede oss til å tro på at det som beskrives, er det faktiske, og det som gjelder mange. Dette tror jeg er et poeng spesielt når det gjelder eldre. Som spesialist i alderspsykologi gjenkjenner jeg absolutt problemområdene i boka. De er relevante for det jeg har møtt i min praksis. Men jeg vet at mange eldre, også de riktig gamle, kan ha et godt liv. Jeg har helt klart hatt mange samtaler med eldre som hadde hatt problemer med å inspirere en forfatter til å skrive en tykk samtidsroman.

Den gode alderdommen

Forfatteren leverer mange gode argumenter for at samtidslitteratur kan utvide vår horisont og gjøre oss til mer empatiske mennesker. Det tror jeg hun har helt rett i. Og en samtidslitterær bok om Eldres problemer byr på et virtuelt rom der en kan leve seg inn i livet slik det kan være om 10, 20 eller 40 år. Jeg vet at mange psykologer leser mye skjønnlitteratur. I kollegialt samvær fortelles det ofte om skjønnlitterære bøker, også samtidslitteratur, som anbefales varmt. Derfor tror jeg ikke at forfatterens budskap vil oppfattes som kontroversielt av mine kollegaer eller fungere som en overraskende tankevekker.

Det oppgis ingen spesifikk målgruppe for boka. Hvis jeg skulle ha ønsket meg en målgruppe, måtte det vel nettopp være de som vanligvis ikke leser skjønnlitteratur. Boka vil opplagt kunne pirre leselyst og utfordre stereotype oppfatninger.

Kommentarene til og analysene av alderdommen slik den beskrives i samtidslitteraturen, suppleres med korte utdrag av tekster. Det liver opp lesningen og luner boka. Og siden forfatteren selv etterlyser flere beskrivelser av den gode alderdommen, tar jeg med en vakker tekst som gjengis, og som klart peker i riktig retning:

Han hadde stått på perrongen i all slags vær og sett til at folk kom seg av. Han hadde satt fløyta mellom tennene, svingt med flagget, stått i bakerste vogn med stasjonslykta og gitt signal. I løpet av sitt yrkesliv hadde han tilbakelagt en strekning som tilsvarte femtini ganger rundt jordkloden ved ekvator (...) Det var nesten så han skjemtes. Han som i trettifire år hadde lengtet hjem til utsikten mot plommetreet. Kveldsola gjennom verkstedvinduet. De rolige skyggene. Greinene som duvet lett i vinden. Han som bare ville sitte der og male (Gaute Heivoll, *De fem årstidene* (2014)).